

תלמוד בבלי מסכת ראש השנה דף כט עמוד ב

/משנה/. יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת, במקדש היו תוקעין, אבל לא במדינה. משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש בו בית דין. אמר רבי אלעזר: לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד. אמרו לו: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין. ועוד זאת היתה ירושלים יתירה על יבנה: שכל עיר שהיא רואה ושומעת וקרובה ויכולה לבוא - תוקעין, וביבנה לא היו תוקעין אלא בבית דין בלבד.

גמרא. מנא הני מילי? אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא: כתוב אחד אומר +ויקרא כג+ שבתון זכרון תרועה, וכתוב אחד אומר +במדבר כט+ יום תרועה יהיה לכם. לא קשיא; כאן - ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן - ביום טוב שחל להיות בחול. אמר רבא: אי מדאורייתא היא - במקדש היכי תקעין? ועוד: הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי, דתנא דבי שמואל: +במדבר כט+ כל מלאכת עבדה לא תעשו - יצתה תקיעת שופר ורדיית הפת, שהיא חכמה ואינה מלאכה. אלא אמר רבא: מדאורייתא מישרא שרי, ורבנן הוא דגזור ביה, כדרבה. דאמר רבה: הכל חייבין בתקיעת שופר, ואין הכל בקיין בתקיעת שופר, גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל הבקי ללמוד, ויעביירו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דלולב, והיינו טעמא דמגילה.

משחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי וכו'. תנו רבנן: פעם אחת חל ראש השנה להיות בשבת, [והיו כל הערים מתכנסין]. אמר להם רבן יוחנן בן זכאי לבני בתירה: נתקע. - אמרו לו: נדון. - אמר להם: נתקע ואחר כך נדון. לאחר שתקעו אמרו לו: נדון! - אמר להם: כבר נשמעה קרן ביבנה, ואין משיבין לאחר מעשה. אמר רבי אלעזר: לא התקין רבן יוחנן בן זכאי אלא ביבנה בלבד. אמרו לו: אחד יבנה ואחד כל מקום שיש בו בית דין. אמרו לו היינו תנא קמא! - איכא בינייהו בי דינא דאקראי.

תוספות מסכת ראש השנה דף כט עמוד ב

אבל לא במדינה - לא בירושלים ולא בגבולים כדפירש בקונטרס והא דקתני כל עיר שרואה ושומעת תוקעין בה היינו לאחר חורבן שתיקן רבן יוחנן בן זכאי וא"ת ומ"ש מלולב שהיה ניטל אפילו בגבולין בזמן שבהמ"ק קיים כדמשמע בלולב (הגזול) [וערבה] (סוכה ד' מג. ושם) שהיו מוליכין לולביהן לבהכ"נ וי"ל דשאני לולב שאינו אלא טלטול בעלמא הואיל ואשתרי במקדש לא החמירו במדינה אבל תקיעת שופר מעשה חכמה ומיהו קשיא דלאחר חורבן הבית הקילו טפי בשופר מבלולב שתיקן רבן יוחנן בן זכאי שיהו תוקעין בכל מקום שיש ב"ד אבל לולב לא אשתרי כדמשמע התם דמוקי לה ההיא דמוליכין לולביהן בזמן בית המקדש ובגבולין משמע דבזמן שאין בית המקדש קיים לא הותר בשום מקום וי"ל דשופר שהוא להעלות זכרוניהם של ישראל לאביהן שבשמים לא רצו לבטל לגמרי וכיון דתקון בחד ב"ד תקון בכל מקום שיש ב"ד אע"פ שבזמן הבית לא היה אלא במקדש דוקא ועוד י"ל דבדין הוא דלולב יהיה דוחה בגבולין יותר משופר שבראש השנה לא היה ידוע קביעות החדש אלא בירושלים אבל יום ראשון דלולב היה ידוע בגבולין.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מב עמוד ב

/משנה/. לולב וערבה - ששה ושבעה, ההלל והשמחה - שמונה. סוכה וניסוך המים - שבעה. החליל - חמשה וששה. לולב שבעה כיצד? - יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת - לולב שבעה, ושאר כל הימים ששה. ערבה שבעה כיצד? - יום השביעי של ערבה שחל להיות בשבת - ערבה שבעה, ושאר כל הימים - ששה. מצות לולב כיצד (בשבת)? יום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת מוליכין את לולביהן להר הבית, והחזנין מקבלין מהן וסודרין אותן על גבי איצטבא, והזקנים מניחין את שלהן בלשכה. ומלמדין אותם לומר: כל מי שמגיע לולבי לידו - הרי הוא לו במתנה. למחר משכימין ובאין, והחזנין זורקין אותם לפנייהם והן מחטפין ומכין איש את חבירו. וכשראו בית דין שבאו לידי סכנה - התקינו שיהא כל אחד ואחד נוטל בביתו.

גמרא. אמאי? טלטול בעלמא הוא, ולידחי שבת! - אמר רבה: גזרה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מג עמוד א

ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים. והיינו טעמא דשופר, והיינו טעמא דמגילה. - אי הכי, יום ראשון נמי! - ראשון, הא תקינו ליה רבנן בביתו. - התינה אחר תקנה, קודם תקנה מאי איכא למימר? - אלא: ראשון דאיתיה מן התורה בגבולין - לא גזרו בהו רבנן, הנך דליתנהו מן התורה בגבולין - גזרו בהו רבנן. - אי הכי, האידנא נמי! - אנן לא ידעינן בקיבועא דירחא. - אינהו דידיעי בקיבועא דירחא - לידחו! - אין הכי נמי; (דתני) +מסורת הש"ס: [דתנן] + חדא: ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת כל העם מוליכין את לולביהן להר הבית, (ותניא) +מסורת הש"ס: [ותנן] + אידך: לבית הכנסת. שמע מינה: כאן - בזמן שבית המקדש קיים, כאן - בזמן שאין בית המקדש קיים, שמע מינה.

רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ב

ום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת אין תוקעין בשופר בכל מקום, אף על פי שהתקיעה משום שבות ומן הדין היה שתוקעין יבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם, ולמה אין תוקעין גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו למי שיתקע לו ויעבירו ארבע אמות ברשות הרבים, או מוציאו מרשות לרשות ויבא לידי איסור סקילה, שהכל חייבים בתקיעה ואין הכל בקיאי לתקוע.

הלכה ז

התינוקות שלא ג הגיעו לחנוך אין מעכבין אותן מלתקוע בשבת שאינה יום טוב של ראש השנה כדי שילמדו, ומותר לגדול להתעסק עמהן כדי ללמדן ביום טוב בין קטן שהגיע לחינוך בין קטן שלא הגיע לחינוך, שהתקיעה אין איסורה אלא משום שבות. +/השגת הראב"ד/ ומותר לגדול להתעסק עמהן ביו"ט. א"א ודברי ר' אליעזר דאמר /ראש השנה/ (לג) מתעסקין בהן אפילו בשבת להיכן הלכו אלא דרך הברייתא כך היא בקטן שהגיע לחינוך המצות אביו מתעסק עמו כדי שילמדו אפילו בשבת הסמוכה ליו"ט כמו שאמרו (סוכה מב) קטן הודע לנענע אביו לוקח לו לולב, אבל קטן שלא הגיע לחינוך הן עצמן תוקעין ביו"ט אבל בשבת לא וכו"ש שאין אביו מתעסק עמו, זה הדרך ישר בעיניי. +

הלכה ח

כשגזרו שלא לתקוע בשבת לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין, אבל בזמן שהיה המקדש קיים והיה בית דין הגדול בירושלם היו הכל תוקעין בירושלם בשבת כל זמן שבית דין יושבין, ולא אנשי ירושלם בלבד אלא כל עיר שהיתה בתוך תחום ירושלם, והיתה רואה ירושלם לא שתהיה בתוך הנחל, והיתה שומעת קול תקיעת ירושלם לא שתהיה בראש ההר, והיתה יכולה לבוא בירושלם לא שיהיה נהר מפסיק ביניהם, אנשי אותה העיר היו תוקעים בשבת כירושלם, אבל בשאר ערי ישראל לא היו תוקעין. +/השגת הראב"ד/ כשגזרו שלא לתקוע בשבת לא גזרו אלא במקום שאין בו בית דין. א"א ההפוכין שהפך זה המחבר את הענינים ולא הביא אותם כסדר התלמוד הם גרמו לו לשנות הדברים ממה שהן והיה לו לומר בכאן אסרו בתחלה לתקוע בעיר אפילו בירושלם אבל במקדש היו תוקעין וכו' אבל משחרב בית המקדש וכו' ואע"פ שאין צורך להזכיר כלל, וגם בזה טעה כי בזמן בית המקדש לא היו תוקעין אלא במקדש אבל משחרב תוקעין כל הסמוך לה. +

הלכה ט

ובזמן הזה שחרב המקדש כל מקום שיש בו בית דין קבוע והוא שיהיה סמוך בארץ ישראל תוקעין בו בשבת, ואין תוקעין בשבת אלא בבית דין שקידשו את החדש אבל שאר בתי דינים אין תוקעין בהן אף על פי שהן סמוכין, ואין תוקעין אלא בפני בית דין (גדול) בלבד כל זמן שהן יושבין ואפילו ננערו לעמוד ולא עמדו תוקעין בפניהם, אבל חוץ לבית דין אין תוקעין, ולמה תוקעין בפני בית דין מפני שבית דין זריזין הן ולא יבאו התוקעין להעביר השופר בפניהם ברשות הרבים שבית דין מזהירין את העם ומודיעין אותן.

רמב"ם הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז

הלכה יג

מצות לולב להנטל ביום הראשון של חג בלבד בכל מקום ובכל זמן ואפילו בשבת שנאמר +ויקרא כ"א+ ולקחתם לכם ביום הראשון, ובמקדש לבדו נוטלין אותו בכל יום ויום משבעת ימי החג שנאמר ושמתם לפני ה' אלהיכם שבעת ימים, חל יום השבת להיות בתוך ימי החג אינו ניטל בשבת גזרה שמא יוליכנו בידו ארבע אמות ברשות הרבים כמו שגזרו בשופר.

הלכה יד

ולמה לא גזרו גזרה זו ביום טוב הראשון מפני שהוא מצוה מן התורה ואפילו בגבולין, נמצא שאין דינו ודין שאר הימים שוה שבשאר ימי החג אין אדם חייב ליטול לולב אלא במקדש.

הלכה טו

משחרב בית המקדש התקינו שיהיה לולב ניטל בכל מקום כל שבעת ימי החג זכר למקדש, וכל יום ויום מברך עליו אשר קדשנו במצותיו וצונו על נטילת לולב מפני שהיא מצוה מדברי סופרים, ותקנה זו עם כל התקנות שהתקין רבן יוחנן בן זכאי משחרב בית המקדש כשיבנה בית המקדש יחזרו הדברים לישנן.

הלכה טז

בזמן שבית המקדש קיים היה לולב ניטל ביום הראשון שחל להיות בשבת, וכן בשאר המקומות שידעו בודאי שיום זה הוא יום החג בארץ ישראל, אבל המקומות הרחוקים שלא היו יודעים בקביעת ראש חדש לא היו נוטלין הלולב מספק.

הלכה יז

ומשחרב בית המקדש אסרו חכמים ליטול את הלולב בשבת ביום הראשון ואפילו בני ארץ ישראל שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין הרחוקים שאינן יודעין בקביעת החדש כדי שיהיו הכל שוין בדבר זה ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין נוטלין, הואיל וחייב יום ראשון בכל מקום אחד הוא ואין שם מקדש להתלות בו.

הלכה יח

ובזמן הזה שהכל עושין על החשבון נשאר הדבר כמות שהיה שלא ינטל לולב בשבת כלל לא בגבולין ולא בארץ ישראל ואפילו ביום ראשון, ואף על פי שהכל יודעים בקביעת החדש, וכבר בארנו שעיקר האיסור בנטילת הלולב בשבת גזרה שמא יעבירו ארבע אמות ברשות הרבים.

שולחן ערוך אורח חיים סימן תקפח סעיף ה

יו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת (יג) ד <ה> אין תוקעין בשופר. הגה: (יד) ואסור לטלטלו, אם לא (טו) ה לצורך גופו ומקומו (אור זרוע והגהות אשירי ס"פ במה מדליקין).

ט"ז על שולחן ערוך אורח חיים סימן תקפח סעיף ה

(ה) אין תוקעים בשופר. - משום שמא יטלנו בידו לילך אצל בקי ללמוד ויעבירונו ד"א ברה"ר והקשה המזרחי בי"ט נמי נגזר שמא יתקן כלי שיר והאריך בזה ולבסוף לא תי' כלום ולעד"נ דקול השופר לא ניתן לשיר אלא לתקועי של מצוה ע"כ לא גזרו כן ועוד נ"ל לתרץ דאין להם לגזור ולעקור לגמרי ד"ת שצותה לתקוע ביום זה בשלמא בשבת לא מתעקר לגמרי כיון שבלא שבת תוקעין בי"ט ונראה שזהו בכלל מה שעשו סייג לתור' ולא לעבור על ד"ת דזהו לעבור על ד"ת לעקרו לגמרי ומה"ט ניחא עוד מ"ש ב"י בשם הר"ן מ"ש מילה דדחיה שבת ולא גזרי' שמא יעביר התינוק ד"א ברה"ר ותי' לחלק בין זה לזה בדוחק ולפי מ"ש ניחא דהתור' רבתה בפ"י וביום השמיני אפי' בשבת לא רצו לעקור ד"ת בפ"י משום גזיר' וכיוצא בזה כתבתי בי"ד סי' קי"ז:

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים סימן תקפח סעיף ה

ד אין תוקעין - אע"פ שתקיעה שבות ויבא עשה של תורה וידחה שבות של דבריהם מ"מ גזרי' שמא יעבירונו ד"א בר"ה (רמב"ם) הקש' מהרמ"פ בהגהותיו דהא תקיע' שבות נמי גזירה שמא יתקן כלי שיר וא"כ נימ' דאסו' משום האי גזירה והעמידו דבריה' במקו' עשה ותי' דהאי גזירה לא גזרו בתקיעת שופר דא"כ לא יתקעו לעולם דגם בי"ט שייך שמא יתקן ונמצא שיעקרו מ"ע מן התורה אבל גזירה שמא יעבירונו לא שייך אלא בשבת ושפיר גזרו ועיין בב"ח וברא"ם שנדחקו בזה אבל לפי מ"ש הר"ן פ"ד דסוכ' ופ"ק דמגילה שהטעם שדוחין התקיעה מפני גזירה זו היינו משום דלא בקיאים בקביעא דירחא וכ"מ בגמ' וא"כ הדרא קושיא לדוכתיה נימא דהגזירה הוא שמא יתקן כלי שיר כמו בכל תקיעות דרשות ומאי דשרי בי"ט משום דממ"נ אי י"ט הוא עבדי מצוה ואי חול הוא לא עבדי' ולא כלום משא"כ בשבת דעברי' אשבו' ובתו' רפ"ג דסוכה בד"ה אינהו דידיעי וכו' משמע דבאמת בתקיעה הטעם משום שבות הוה ע"ש ורפ"ד דר"ה וצ"ע:

חידושי הרשב"א מסכת ראש השנה דף טז עמוד א

וה"ה בבל תגרע לצורך כגון י"ט של ראש השנה שחל להיות בשבת אע"ג דאמרה תורה תקעו עמדו וגזרו שלא לתקוע וכל זה לצורך והכא נמי לצורך ראו לתקוע ולהזור ולתקוע ומצוה לשמוע לדברים חכמים מלא תסור כן נ"ל